

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Carlos Kleimann

**Väikeriigi huvid regionaalses koostööraamistikus: Eesti ja Kolme
mere algatuse (3SI) näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Heiko Pääbo, PhD

Tartu 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 7345 sõna

Carlos Kleimann, 16.05.2022

Lühikokkuvõte

Bakalaureusetöö võtab vaatluse alla väikeriigi välispoliitilised huvid ja nende realiseerimise viisid läbi regionaalse koostööraamistiku. Uuritavaks näiteks on siinjuures Eesti osalemine hiljuti Kesk- ja Ida-Euroopa regiooni loodud Kolme mere algatuse tegevuses, mida seni pole ei avalikus ega ka akadeemilises käsitluses eriti lahatud. Nii täidab uurimistöö korraga kahte lünka: esiteks annab sissevaate seni vähe uuritud väikeriigi tegevusesse regionaalses mitte-struktureeritud koostööformaadis ja teiseks aitab mõtestada ning analüüsida kitsamalt Eesti kuulumist Kolme mere algatusse.

Ekspertintervjuudel põhinevast uurimistööst selgub, et läbi aktiivse panustamise regionaalses koostööformaadis on väikeriigil võimalik täita enda jaoks olulisi eesmärke, mis aitavad hiljem toetada tema välispoliitilist tegevust. Analüüsitud Eesti ja Kolme mere algatuse näite kohaselt tõusevad eriti esile väikeriigi võimalused oma rahvusvahelise staatuse tõstmiseks, julgeoleku täiendamiseks ning ressursside piiratuse kompenseerimiseks.

Abstract

This bachelor's thesis examines a small state's foreign policy interests and the ways of their realization through a regional cooperation framework. The case study here is Estonia's participation in the activities of the Three Seas Initiative which was recently established in the Central and Eastern European region and has not been subject to significant political or academic discussion in Estonia. Thus, the research aims to fill two gaps at once - firstly, it provides an insight into the activities of a small country in a regional unstructured cooperation format that has been little studied so far, and secondly, it helps to interpret and analyze Estonia's membership in the Three Seas Initiative more specifically.

The research, which is based on expert interviews, shows that through its active contribution to the regional cooperation format, a small country can gain significant advantages that will help it achieve favorable foreign policy outcomes. In the analyzed example of Estonian participation in the Three Seas Initiative, it provides opportunities for a small country to increase its international status, further ensure security and compensate for a limited supply of resources.

Sisukord

Lühikokkuvõte	3
Abstract	4
Sissejuhatus	7
1. Väikeriikide välispoliitika rahvusvahelises koostöös	9
1.1 Väikeriigid	9
1.2 Väikeriikide taotlused ja strateegiad rahvusvahelisel areenil	10
1.3 Väikeriigid regionaalses koostöös	13
2. Uuritava juhtumi tutvustus	16
2.1 Eesti kui väikeriigi välispoliitika	16
2.2 Kolme mere algatus	17
3. Metoodika	20
3.1 Uurimisstrateegia ja valim	20
3.2 Andmete kogumine	21
4. Eesti ja Kolme mere algatus	23
4.1 Eesti suhtumine algatusse	23
4.2 Eesti tegevus ja huvid algatuses	24
4.3 Kolme mere algatuse sobivus Eesti senise välispoliitikaga	27
5. Väikeriigi välispoliitika regionaalses koostööraamistikus	31
6. Kokkuvõte	33

Lisa 1: Analüüsil kasutatud koodipuu	35
Lisa 2: Intervjuude nimekiri	37
Lisa 3: Intervjuuküsimused Kadri Lepa, Kaisa Hanna Pareli ja Tiit Riisaloga	38
Lisa 4: Intervjuuküsimused Martin Rogeriga.....	40
Lisa 5: Intervjuuküsimused Marko Koplismaaga.....	42
Kasutatud kirjandus.....	44

Sissejuhatus

Aastal 2015 loodi Poola ja Horvaatia algatusel Kesk- ja Ida-Euroopa riike hõlmav Kolme mere algatus (3SI). Kokku on koostööformaadiga liitunud 12 riiki, kelle hulka kuulub ka Eesti. Koostööformaadi loomise eesmärgiks oli korvata investeringute puudujääki regioonis, mis tähendab, et tihedam riikidevaheline koostöö peaks parandama Euroopa Liidu põhi-lõuna suunalisi ühendusi ja kasvatama liitunud riikide majandust, kuna üheskoos suudetakse meelitada rohkem investoreid.

Siiski on tegemist veel võrdlemisi uue projektiga, mille tegevustik on paljuski alles väljakujunemisfaasis. Hetkel on potentsiaalseid arengusuundi mitmeid - leidub riike, kes tahaksid koostööd seni kavandatust veelgi tugevamaks teha ning näevad projektist tõusmas ka lisaks majanduslikule edule teist liiki kasusid (Zięba, 2020: 213), kuid ka neid, kes pole tänaseni alustanud liitumist isegi ühise investeerimisfondiga (Välisministeerium, 2021).

Välisministeeriumi sõnul on Eesti jaoks tegu prioriteetse projektiga (ibid), millesse investeeriti 2020. aastal 20 miljonit eurot (Välisministeerium, 2020: 10). Siiski tuleb nentida, et suuremat avalikku ega läbipaistvat poliitilist diskussiooni pole see prioriteetne ettevõtmine Eestis tekitanud, rääkimata akadeemilisest käsitlusest, kuigi mõttekohti on seoses Kolme mere algatuse arenguga Eesti jaoks päris mitmeid. Mõningatest tähtsamatest valikutest ja dilemmadest võib küll lugeda siis veel Eesti Välispoliitika Instituudi teaduri Piret Kuusiku kommentaarist Diplomaatia ajakirja 2020. aasta oktoobrikuu numbris (Kuusik, 2020: 11), kuid ometi jäid sealsed küsimused vastamata ja arutelu seniste sammude ja tulevikuarengute osas toona ei tekkinud.

Selle uurimistöo eesmärk on eelnevalt mainitud lüngad täita – uurija soovib oma tööga selgelt määratleda Eesti huvid ja tagamõtted Kolme mere algatusse aktiivselt kuulumiseks ning kuidas see sobitub Eesti senise välispoliitikaga. Samuti soovib autor kaardistada võimalikke ohte, mis sellesse koostööraamistikku kuulumisega võivad Eesti jaoks kaasneda. Sellest tulenevalt on üldiseks uurimisküsimuseks: „Kuidas aitab regionaalsesse koostööraamistikku kuulumine väikeriigil oma välispoliitikat realiseerida?“

Uurimisküsimusele vastamiseks loob autor esmalt teoreetilise kirjanduse baasil kontseptuaalse ettekujutuse väikeriigi välispoliitika olemusest ja selle taotlustest, võttes sealjuures alustekstiks Thorhallssoni ja Steinssoni teksti väikeriikide välispoliitikast

(Thorhallsson & Steinsson, 2017). Seejärel annab ta ülevaate Eesti kui väikeriigi senistest välispoliitika põhialustest ning tutvustab Kolme mere algatust ja selle käsitlusi. Pärast seda järgneb töö analüütiline osa, kus autor kaardistab Eesti senise tegevuse ja huvid Kolme mere algatuses ning teeb sellest tulenevalt järeldused ning üldistused.

Uurimistöö käigus rakendab autor põhiliselt kvalitatiivset meetodit, mis lubab saada uuritava nähtuse kohta uusi teadmisi, et täita seniseid auke teema akadeemilisel käsitlemisel. Samuti annab kvalitatiivne lähenemine võimaluse uurida juhtumit võimalikult süvitsi ja mitmekülgset, võttes arvesse seda ümbritsevat konteksti. Seetõttu eelistab autor ka andmete uurimisel induktiivset meetodit. Analüüsitava andmete kogumiseks intervjueris autor Kolme mere algatusega erinevatel ajahetkedel lähedalt kokku puutunud Eesti riigiteenistujaid.

1. Väikeriikide välispoliitika rahvusvahelises koostöös

Töö teoreetiliseks raamistikuks on väikeriigi välispoliitika – millel see põhineb ning milliseid eesmärke sellega saavutada üritatakse. Täpsemalt varasemad arutluskäigud selle kohta, mis ajendab väikeriike osalema rahvusvahelises koostöös, eriti regionaalses, ja kuidas seda tehakse. Selline teoreetiline baas võimaldab autoril luua abstraktse võrdluspildi eeldatavast väikeriigi välispoliitika olemusest, mida hiljem kõrvutada kogutud andmetega.

Üheks põhiliseks allikaks vastava kontseptsiooni raamistamisel on Thorhallssoni ja Steinssoni tekst, kus autorid defineerivad väikeriigi olemuse ning kirjeldavad väikeriikide eeldatavaid huvisid ja tegevusmalle erinevates välispoliitilistes situatsioonides (Thorhallsson & Steinsson, 2017). Eelmainitud artiklist jääb üksi siiski väheks, mistõttu toob autor tööks ammendava raamistiku loomiseks välja ka teiste autorite teemakohaseid tähelepanekuid ja järeldusi.

1.1 Väikeriigid

Väikeriike saab defineerida, ja riike üldse klassifitseerida, läbi mitmete erinevate parameetrite. Rein Toomla ja Andres Kasekamp on näiteks välja toonud, et vaadata võiks riigi rahvaarvu, maa-ala ning sõjalist ja majanduslikku võimekust, tuues ühtlasi välja, et täpsed vahemikud ja suurused, kuhu sisse peab riik mahtuma, et kvalifitseeruda väikeriigiks, on erinevates käsitlustes küllaltki varieeruvad (Toomla & Kasekamp, 2018: 407). See tähendab, et kui soovida väike- ja suurriikide kõrval eristada veel pisi- ning keskmise suurusega riike, võib see piir nende ja väikeriigi vahel olla küllaltki hägune ning suuresti sõltuda tõlgendajast.

Samuti on võimalik leida väikeriigi defineerimisel põhjalikemaid raamistikke, kus riigi klassifikatsioon sõltub mitmete suuruste koosmõjust. Ühe sellise mudeli on välja töötanud Baldur Thorhallsson, kelle hinnangul tuleks vaadata lisaks juba varem välja toodud parameetritele näiteks riigi suveräänsuse suurust ja veel riigi tajutavat suurust (Thorhallsson & Steinsson 2017: 3). Leidub ka mõtlejaid, kelle arvates ei sõltu riigi klassifitseeritav suurus üheselt mingitest fikseeritud parameetritest, vaid suuresti ka ümbritsevatest jõududest ja muudest asjaoludest, mis mõjutavad riigi mõjuvõimu (ibid). Nii võib väikeriiki üldisemalt defineerida ka asümmeetrilise suhte nõrgema osapoolena (Steinmetz & Wivel, 2010: 6).

Kuna selles uurimistöös ei ole oluline konkreetsete riikide lahterdamine, vaid uurimistöö fookuses on väikeriikide käitumine ja huvid laiemalt, siis piisab hetkel sõnastatud väikeriigi definitsioonist ning puudub vajadus sõnastada täpsemad väikeriigi parameetrid.

Olenemata konkreetsest parameetrist, ühendab väikeriike võrreldes suurriikidega selge ressurside piiratus, et mitte öelda vaegus, ning nõrgem positsioon rahvusvahelisel areenil. Olulisemateks teguriteks on siinkohal juba riikide klassifitseerimise võimaluste tutvustamisel välja toodud näitajad nagu elanike arv riigis ja selle majanduslik ning sõjaline võimekus.

Need tõsiasiad piiravad oluliselt väikeriikide võimalusi ja valikuid, et mida ja kuidas nad üldse teha saavad (Thorhallsson & Steinsson 2017: 4). Lähtuvalt puudustest eelmainitud näitajate vallas on väikeriikide puhul piiratud muuhulgas ka nende diplomaatiline kontingent ning nad on haavatavad välisjõududel tulevale sunnile (ibid), mis seavad aga omakorda järgmisi takistusi väikeriikide tegevusele ning nende võimalikule mõjule rahvusvahelistes suhetes.

Siiski on oluline silmas pidada, et hoolimata ühisosast on väikeriikidel ka märkimisväärsed erinevusi. Baldur Thorhallsson ja Sverrir Steinsson toovad näiteks välja, et erinevad väikeriigid on geograafiliselt ja majanduslikult väga eriomalistel positsioonidel, mistõttu on neil ka erinevad mured ning väljakutsed, millega nad tegelema peavad (ibid: 2). Nii on agressiivse suurriigi kõrval asuval väikeriigil vaja oma püsijäämise nimel reeglina märksa rohkem pingutada kui keset ookeanit, või lihtsalt suurriikidest kaugel, asuval väikeriigil.

Olgugi et nii mõnegi väikeriigi jaoks on eelmainitud püsijäämise küsimus jätkuvalt aktuaalne, on senine võrdlemisi rahulik ja stabiilne maailmakord mõjunud väikeriikidele soosivalt (ibid: 5). Nii on viimase sadakonna aasta jooksul saanud moodustuda palju uusi väikeriike (Toomla & Kasekamp, 2018: 408), ning kuigi suuremaid hüppeid väikeriikide arvukuses pole enam viimase paari kümnendi jooksul olnud, on väikeriikide arv endiselt kasvuteel.

1.2 Väikeriikide taotlused ja strateegiad rahvusvahelisel areenil

Rahvusvahelises poliitikas osalemine on väikeriikidele olnud alati nende piiratud välis- ja julgeolekupoliitiliste ressurside tõttu väljakutseid pakkuv (Crandall & Sulg, 2021: 1). Ometi on seoses väikeriikide arvu kasvuga kasvanud ka nende osatähtsus rahvusvahelistes suhetes

ning tänu kehtivale rahvusvahelisele süsteemile suudavad väikeriigid oma puudustest hoolimata reaalselt mõjutada maailma poliitikat (Thorhallsson & Steinsson 2017: 1).

Oma jälje jätmiseks on väikeriigid aga sunnitud pidevalt otsima erinevaid viise oma puuduste kompenseerimiseks (Crandall & Sulg, 2021: 1). Võimalused selleks on neil küll mõnevõrra piiratud, kuid siiski mitte olematud. Järgnevalt annab autor ülevaate erinevatest võimalustest ja taotlustest, mis väikeriikidel rahvusvahelises poliitikas osalemiseks ning oma huvide esindamiseks on.

Tähtsal kohal väikeriikide rahvusvahelisel toimetamisel on erinevad multilateraalsed organisatsioonid. Ühelt poolt seisneb selliste rahvusvaheliste organisatsioonide kasu väikeriikidele juba selles, et nendesse kuulumine aitab olulisel määral kokku hoida niigi vähest ressursi. Nimelt võimaldavad multilateraalsed organisatsioonid saada korraga kätte palju vajalikku informatsiooni ning ühtlasi on võimalik selliste organisatsioonide juures arendada ja hoida suhteid mitmete teiste riikidega (Thorhallsson & Steinsson, 2017: 11). Kui suurriikidel on olemas piisavalt ressursi, sealhulgas inimjõudu, et omada võrgustikke informatsiooni kogumiseks ja suhete arendamiseks ka väljaspool multilateraalseid organisatsioone, siis väikeriigid jääksid samal tasemel võrgustike loomisega selgelt hätta (ibid). Samuti kehtestavad ja jõustavad rahvusvahelised organisatsioonid standardeid, mis vähendavad riikidevahelist rivaalitamist ja konflikti, pakkudes selle asemele institutsionaliseeritud ning koostööle ja rahule suunatud rahvusvahelist süsteemi (ibid), milles on väikeriikidel hulka kindlam toimetada.

Põhjala riikide välispoliitika uurimisele keskenduva Rasmus Brun Pedersen'i sõnul on väikeriikide välis- ja julgeolekupoliitikas kesksel koha staatuse otsimine (Pedersen, 2018: 235). Staatust defineerib Pedersen kui riigi positsiooni rahvusvahelises hierarhias, mis on pigem seotud teiste riikide poolt tuleva lugupidamisega ja mitte nii väga võimu ega prestiižiga (ibid: 219-220).

Iver Neumann ja Benjamin de Carvalho toovad välja, et staatuse puhul on oluline roll suurriikidel (de Carvalho & Neumann, 2015: 2), kes on väikeriikidele justkui publikuks staatuse saamisel. Nimelt on võimalik väikeriikidel saada staatust juurde, kui nad suudavad end suurriikidele kuidagi kasulikuks teha (ibid). Samuti soovivad väikeriigid võita suurriikide tähelepanu ning end neile tõestada, võttes enda kanda teatavat vastutust rahvusvahelise rahu tagamisel (ibid). Mõnes mõttes proovivadki väikeriigid oma staatuse saavutamise himus

käituda kui suurriigid, lihtsalt selle vahega, et ei proovita olla suurvõim, vaid nii-öelda hea võim (ibid), sest ka oma imidži eest hoolitsemine aitab väikeriikidel laiendada oma mõjuvõimu (Thorhallsson & Steinsson 2017: 9). Kui suudetakse endast jätta mulje, et ollakse neutraalne ja rahulembeline riik, võidetakse usaldust, mis võib avada väikeriigile uksi nii erinevates küsimustes vahendaja rolli kandmiseks kui ka oma pehme jõu paremaks levitamiseks teiste riikide seas (ibid: 10).

Samas pole suurriigid väikeriikidele sugugi ainsaks staatuse saamise allikaks. Matthew Crandall ja Ingrid Varov lisavad siinkohal täiendava võimaluse, analüüsides olukorda, kus väikeriik annab mõnele mitte-suurriigile abi, mille eest abi saanud riik aktsepteerib väikeriigi staatust (Crandall & Varov 2018: 422). Nende sõnul tõstab väikeriigi staatust ka kuulumine rahvusvahelistesse organisatsioonidesse. Seda eriti siis, kui organisatsiooni sees märgatakse väikeriigi tegusid (ibid).

Lisaks staatuse otsimisele on väikeriikidele oluline oma julgeoleku ja seeläbi püsijäämiste tagamine. Julgeoleku kindlustamiseks on väikeriikidel valida laias laastus neutraalsuse ja liitlaste leidmise vahel (Thorhallsson & Steinsson 2017: 6). Kui neutraalsuse üldine võimalikkus sõltub reeglina enamatest faktoritest kui väikeriigi enda hästi kalkuleeritud otsused, sest enamasti peavad keskkond ja naabrid olema selleks soosivad, siis liitlaste leidmisel on väikeriikidel kaks selget võimalust – kaasajooksmine või tasakaalustamine (ibid).

Kaasa joosta saavad väikeriigid kõige võimsama või kõige enam väikeriiki ennast ohustava suurvõimuga. Tavaliselt kuulub selline strateegia pigem nõrgematele riikidele (ibid), kellele liialt palju teisi alternatiive ei pruugi jääda. Veidi paremal järjel riigid saavad aga ühiselt moodustada olukorda tasakaalustavaid koalitsioone (ibid), et seista ühiselt vastu agressiivsematele suurriikidele, kes nende muid tegutsemisi segada võivad.

Oma puuduste kompenseerimiseks peavad väikeriigid tegema kalkuleeritud otsuseid ja seadma oma tegevuses hästi läbimõeldud prioriteete (ibid: 9). Keskendudes süvitsi vähematele teemadele, saab väikeriik paigutada oma välispoliitilised ressursid selliselt, et mõnes kitsamas valdkonnas, kuhu see sama väikeriik on palju panustanud, on tal nii mitmestki suurriigist rohkem mõjuvõimu oma huvide kaitsmisel (ibid). Prioriteetide seadmisega saavad väikeriigid seega võimaluse endale päriselt olulistes küsimustes aktiivselt kaasa rääkida ja saavutada seeläbi enda jaoks soodsamaid tulemusi.

Mari-Liis Sulg ja Matthew Crandall on sedastanud, et üheks parimaks strateegiaks selles vallas on arendada välja enda jaoks mingisugune nišš (Sulg & Crandall, 2019: 60). Kui väikeriik suudab endale leida mõne niši, mida rahvusvaheline üldsus laiemalt hindab, suudab ta läbi selle muuta end ka olulisemaks tegijaks teiste riikide jaoks ja olla seega ka üldiselt nähtavam (ibid: 61). Sedasi aitab nišivõimekuse arendamine kaasa nii väikeriikide tõsiseltvõetavusele suurriikide silmis kui ka võimekusele üheskoos funktsioneerivaid koalitsioone moodustada (ibid: 62).

Mitmed väikeriigid on otsustanud ka minimalistliku lähenemise kasuks (ibid: 49). Seda lähenemisviisi praktiseerivad väikeriigid püüavad võimalikult paljude riikidega läbi saada, tehes koostööd kõigi võimalike partneritega (ibid). Siiski leiavad samad autorid, et alati pole selline vastuolusid vältiv käitumine võimalik, sest paratamatult on väikeriigid aeg-ajalt sunnitud tegema otsuseid, kus tuleb partnerite vahel valida (ibid: 50) ning riskida seeläbi suhete jähenedamisega emma-kumma partneriga, kelle kahjuks siis tehtav valik langeb.

1.3 Väikeriigid regionaalses koostöös

Maailm on tervikuna muutunud küllaltki integreerituks, mistõttu on kasvanud ka rahvusvahelisel areenil käsitletavate teemade hulk (Schiff, 2010: 2). Nendel põhjustel on järjest olulisemaks saamas regionaalne koostöö, mis toimub lähestikku asuvate riikide vahel, kellele on reeglina olulised sarnased teemad (ibid). Nii tekivad regionaalsed riikide ühendused, mis on eriti kasulikud väikeriikidele, kuna aitavad pakkuda rahvusvaheliselt suuremat läbirääkimisjõudu ning seda samas madalate kulude eest (ibid).

Frederik Söderbaum ja Björn Hettne pakuvad välja kaks suuremat võimalikku regionaalse koostöö eristamise kategooriat. Esiteks on nende hinnangul võimalik vaadata, kas tegemist on ühe- või mitmedimensioonilise koostööga – see tähendab, et kas tegeletakse vaid ühe teemaga, või on koostöö laiem ja hõlmab erinevaid sektoreid ning tegevusi (Söderbaum & Hettne, 2006: 184). Teiseks võimalikuks eristuseks on see, et kas koostöö tarbeks on loodud formaalne ja alaline keha (enamasti organisatsioon) või on tegemist vähem struktureeritud võrgustiku, partnerluse või muu sellise moodustisega (ibid: 184-185).

Baldur Thorhallsson ja Anders Wivel leiavad siinkohal, et sarnaselt globaalsele tasandile soovivad väikeriigid näha ka regionaalses poliitikas institutsionaliseeritust, sest nii kehtivad

riikidele samad reeglid ja vajadusel ka karistused, mis peaks suurriikide puhta jõulise üleoleku osatähtsust vähendama (Thorhallsson & Wivel, 2006: 655).

Üheks näiteks, mida on palju regionaalse organistatsiooni ja laiemalt piirkondliku koostöövõimalusena uuritud, on Euroopa Liit. Söderbaum ja Hettne toovad välja, et Euroopa Liitu käsitletaksegi tihti kui regionaalse koostöö mudelit (Söderbaum & Hettne, 2006: 189), kuid samas nendivad ka, et Euroopa näidete pealt tehtavad järeldused regionaalse koostöö kohta ei ole alati üldistatavad tervele maailmale (ibid: 190). Siiski loob Euroopa Liit, kus üle poole liikmetest kvalifitseeruvad väikeriikideks, näite, et aktiivse tegevuse korral on väikeriikidel läbi erinevate tasakaalustavate strateegiate võimalik end suuremate jõude kõrval regionaalses koostöös kuuldavaks teha (Panke, 2010: 814). Samas on suurriikidel võimalik väikeriikide suurt mõju tasakaalustada, mille üheks varasemas akadeemilises käsitluses välja toodud võimaluseks on omavaheliste läbirääkimiste pidamine väljaspool institutsiooni protseduure, jättes seega väikeriigid kõrvale (Thorhallsson & Wivel, 2006: 658).

Samas tuleb tõdeda, et kuigi autorid nõustuvad regionaalse koostöö olulisuses väikeriikide jaoks, on senised analüüsid selles vallas keskendunud väikeriikide mõju uurimisele regionaalses koostöös vaid läbi suuremate struktureeritud kehade – Euroopa Liidu kõrval on näiteks uuritud väikeriikide tähtsust Kagu-Aasia Maade Assotsiatsioonis (ASEAN) (Goh, 2014). Vähem struktureeritud ja väiksema haardega koostööformaate osatähtsus on aga suuresti akadeemilistes uurimistöodes alakajastatud, olenemata sellest, et väikeriigid teevad regionaalset koostööd ka läbi selliste võrgustike.

Selle tööga soovib autor avada rohkem seni tähelepanuta jäänud tahku ning läbi sõnastatud uurimisküsimuse: „Kuidas aitab regionaalsesse koostööraamistikku kuulumine väikeriigil oma välispoliitikat realiseerida?“ avada väikeriigi motivatsioone ja välispoliitilist tegevust regionaalse koostöö mittestruktureeritud formaadis.

Välja toodud teoreetilise raamistiku põhjal võib esitatud uurimisküsimusele vastuseks pakkuda, et regionaalsed koostööraamistikud aitavad väikeriikidel oma välispoliitikat realiseerida, kuna sealne aktiivne tegevus võimaldab neil tõsta nähtavust ja staatust ning seeläbi kindlustada oma julgeolekut. Samuti aitab teatav regionaalne koondumine samameelsete riikidega kompenseerida erinevaid puudujääke, mis väikeriiki üksi tegutsedes kammitseks.

Seletust annab sellele loogikale tõik, et väikeriikide ressursid on piisavalt piiratud, et iga astutav samm peab olema hästi kalkuleeritud ja tulemusi toov. Ressursside kulutamist saavad väikeriigid endale lubada aga põhiliselt vaid seatud välispoliitiliste prioriteetide täitmiseks, millest äsja mainitud on ilmselt ka kõige olulisemad.

Seega peaks Eesti kuulumine Kolme mere algatusse aitama kaasa Eesti välispoliitiliste prioriteetide realiseerimisele, sealhulgas parandama Eesti nähtavust, pakkuma Eestile täiendavat julgeolekut ning kompenseerima ressurside vähesusest tulevaid puudujääke.

2. Uuritava juhtumi tutvustus

Enne metoodika lahti seletamist ja uurimistöö analüütilise osa juurde minemist on veel paslik tutvuda uuritava empiirilise juhtumiga. Selleks annab autor esmalt põgusa ülevaate Eesti kui väikeriigi välispoliitika põhialustest ning avab seejärel veidi detailsemalt Kolme mere algatuse tausta ja selle käsitlusi.

2.1 Eesti kui väikeriigi välispoliitika

Veidi enam kui 1,3 miljoni elanikuga Eesti mahub kenasti väikeriigi klassifitseerimiseks seatud parameetritesse ning on ka oma olemuselt küllaltki tüüpiline väikeriik. Pärast taasiseseisvumist on Eesti välispoliitika üheks kandvamaks alustalaks olnud mõttemall „ei iial enam üksi“ (Sulg & Crandall, 2019: 53), mistõttu on Eesti oma välispoliitikas suuresti keskendunud erinevatele rahvusvaheliste organisatsioonidele nagu Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO), Euroopa Liit ja Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO) (ibid: 48). Taolise strateegilise tegevusega on Eesti ka suutnud küllaltki edukalt kompenseerida oma üldist ressursinappust (Arengu & Arengu, 2013: 91).

Oma välispoliitika selliseks kujundamisel on Eesti mõistagi lähtunud julgeolekust (Sulg & Crandall, 2019: 53). Lisaks tugevate liitlассuhete arendamisele Euroopas on riik panustanud märkimisväärselt ka transatlantilistele suhetele edendamisesse Ameerika Ühendriikidega, sest tänu liikmelisusele NATO-s on head suhted Ameerika Ühendriikidega Eesti jaoks üheks selgeks julgeolekugarantiiks.

Samas toovad Sulg ja Crandall välja ka selle, et Eesti ei ole juba enam mõnda aega ainult liitlaste pakutava julgeoleku tarbija, vaid toimetab ka ise julgeoleku pakkujana (ibid: 54), olles tänaseks panustanud mitmesse rahvusvaheliselt juhitud sõjalisse operatsiooni. Missioonidel osalemine ja kõrge kaitsekulutuste protsent SKT-st on toonud Eestile isegi „näidisliitlase“ tiitli, mille autoriks loetakse 2014. aastal Eestis visiidil käinud Ameerika Ühendriikide presidenti Barack Obamat (ibid). Selgelt on Eesti taolise kiitusega saavutanud oma aktiivse panustamise ühe eesmärgi, jätta endast usaldusväärse ja kasuliku liitlase mulje (ibid).

Väljaspool Euroopa Liitu ja transatlantilisi suhteid on Eesti jaoks oluline veel Idapartnerlusriikide suund, eriti Gruusia, Ukraina ja Moldova, kellega tehakse arengu- ja

Julgeolekualast koostööd (Crandall & Sulg, 2021: 6). Siinkohal on autorid näinud põhjendusena nii Eesti taotlust vähendada Venemaa mõju neis riikides (Andrespok & Kasekamp, 2012: 124) kui ka paista ise teistele riikidele silma hea positiivse näitena Idapartnerlusriikide kunagise saatusekaaslasena, kes on nüüd väga heal järjel (Made, 2011: 73), suurendades sellega ka oma staatust Euroopa partnerite silmis.

Oma globaalset haaret on Eesti seni kõige laiemalt arendanud läbi ÜRO (Sulg & Crandall, 2019: 57). ÜRO-s oli hiljuti üks suuri võite Eesti jaoks valituks osutumine mitteamalises liikmeks Julgeolekunõukogusse, mis kestis kaks aastat. See tõik on taaskord tõestus Eesti aktiivse välispoliitilise strateegia edukusest, mis asjaosaliste sõnul saavutati suuresti tänu häälele Aafrikast (ibid: 58), kuhu Eesti on samuti viimastel aastatel oma globaalset haaret laiendamas (Crandall & Sulg, 2021: 1).

Globaalseks silmapaistmiseks on Eesti tekitanud endale ka niši, kus ennast reklaamitakse kui digiriiki (Sulg & Crandall, 2019: 58). Seda kuvandit toetab laiema küberagenda pidev esiletõstmine, mis koosneb küberturvalisuse, e-valitsemise ja internetivabaduse teemadele (ibid). Siinjuures on Eesti olnud erinevates organisatsioonides mainitud teemade puhul eestkõnelejaks ja initsiaatoriks (ibid), ning aidanud seada uusi standardeid ja norme küberruumis.

Väiksemat akadeemilist tähelepanu on aga saanud Eesti tegevus väikeriigina regionaalsemalt, mis piirdub reeglina Eesti tegevuse uurimisega Euroopa Liidus. Samas on Euroopa Liidu kõrval veel mitmeid teisi regionaalseid organisatsioone ja algatusi, mille tegevuses Eesti osaleb ja seega keskendubki see töö Kolme mere algatuse näitel väljatoodud lünga täitmisele.

2.2 Kolme mere algatus

Kokku kahtteist Kesk- ja Ida-Euroopa riiki koondav Kolme mere algatus sai esmakordselt suurema tähelepanu osaliseks aastal 2017, mil algatuse tippkohtumist Varssavis külastas Ameerika Ühendriikide toonane president Donald Trump. Pärast seda on algatuse tegevust saatnud selge Ameerika Ühendriikide toetus (Grgić, 2021: 2), mis on teataval määral suurendanud ka regiooni riikide endi huvi initsiatiivi vastu.

Funktsionaalsel tasandil on Kolme mere algatus Euroopa Liidu tegevust täiendavalt toetav formaat (ibid: 19), mis peaks andma täiendava tõuke regiooni infrastruktuuri arendamisele,

sealhulgas transpordi- ja energiasektoris. Seatud eesmärkide täitmiseks asutati 2019. aastal koostööformaadiga haakuvalt Kolme mere investeerimisfond, mille kaudu on juba alustatud esimeste taristuprojektide toetamist.

Kolme mere algatust uurinud autorid on lisaks puhtpraktilistele majanduslikele mõjudele analüüsinud ka initsiatiivi mõjusid teistes dimensioonides. Nii on näiteks Grzegorz Zbińkowski leidnud, et teatud ühised eesmärgid energiataristu arendamisel kannavad geopoliitilist mõõdet (Zbińkowski, 2019: 116). Eelkõige on siinkohal teemaks energiasõltuvuse vähendamine Venemaast, mis otseselt vähendab idapoolsete mõjutuste võimalust regioonis (ibid). Nimelt on Venemaa saanud seni oma Euroopa-suunalist nafta- ja gaasiekspordi kasutada teatavat sundi ja kontrolli võimaldava relvana (Grgić, 2021: 10), mille edasist võimalust nüüd minimaliseerida üritatakse.

Samas leidub autoreid, kelle sõnul ei ole Kolme mere algatuse geopoliitiline osatähtsus suunatud ainult Euroopa Liidu väliste jõudude mõju kontrollimisele piirkonnas, vaid et initsiatiiv taotleb muutusi rahvusvahelistes jõujoontes ka Euroopa Liidu liikmesriikide endi seas. Nii on algatust seotud eelkõige initsiatiivi suurima ja keskse riigi Poola geopoliitiliste huvide ja ambitsioonidega, kus juba ajalooliselt on soovitud valida Venemaa ja Saksamaa mõjuvõimu asemel kolmas tee (Thomann, 2019: 38). Enam ei käi Saksamaa puhul liitlassuhete tõttu küll jutt riigi täielikust eemale tõukamisest, vaid pigem tema mõjuvõimu tasakaalustamisest, et Poola saaks ise esile kerkida (ibid). Grgić näeb siinkohal Poola võimaliku juhtrolli haaramise toetamisel märkimisväärset rolli USA-l, kes on huvitatud nii Venemaa kui ka Hiina mõjuvõimu ohjeldamisest regioonis (Grgić, 2019: 19).

Samas tuleb tunnistada, et alguses Poola motivatsioonide suhtes ettevaatlikul positsioonil olnud Saksamaa on tänaseks oma lähenemist muutnud (Thomann, 2019: 50), saades USA kõrval isegi algatuse partnerriigiks. Pierre-Emmanuel Thomann näeb Saksamaa huvis tagamõtteid paremaks positsiooniks konkurentsivõime Prantsusmaaga Euroopa Liidu juhtrolli pärast (ibid: 57), nüüd, kus Suurbritanniat enam liidus ei ole. Tema mõttekäik põhineb hinnangul, et Saksamaa juhtpositsiooni tugevdamisele Euroopa Liidus tuleks kasuks Euroopa idatiiva suurem kaal, sest nii muutub Saksamaa asukoht veelgi kesksemaks (ibid).

Siinkohal on oluline rõhutada, et Kolme mere algatuse näol ei ole tegemist rahvusvahelise organisatsiooniga ning koostööformaadil puudub alaline sekretariaat. Selle asemel on põhiroll kord aastas toimival tippkohtumisel, mille korraldajaks on seni olnud igal aastal erinev

initsiatiivi tegevuses osalev riik. Koostööformaadi selline korraldus koos osalisriikide küllaltki eriilmeliste huvidega on aga tekitanud küsimusi, et kui kaua koostöö formaat üldse suudab elujõuline olla (Grgić, 2019: 19).

Olgugi et Kolme mere algatus on tekitanud teatavat akadeemilist arutelu Poolas ja ka mõnes teises koostööformaadi riigis, ei ole see Eestis akadeemilist tähelepanu pälvinud. Samas oleks teatav arutelu vajalik, kuna varasemad autorid on toonud välja võimalikke konfliktikohti algatuse tegevuses, mis võib seni Kolme mere projektis aktiivset osalust üles näidanud Eesti muude huvide ja eesmärkidega vastuolus olla. Nii on autori eesmärgiks ka see lünk täita ning uurida algatust akadeemilises võtmes läbi Eesti perspektiivi.

3. Metoodika

Järgnevalt annab autor ülevaate uurimistöö metoodikast, tutvustades valitud uurimisstrateegiat, töös kasutatud andmete kogumise viisi, valimi koostamise põhimõtteid ja kogutud andmete analüüsiks valitud meetodeid. Ühtlasi selgitab autor, miks ta valis just sellise lähenemisviisi ning millised piirangud sellega kaasnevad.

3.1 Uurimisstrateegia ja valim

Lähtuvalt sõnastatud uurimisküsimusest ja töö eesmärgist kasutas uurimistöö autor peamiselt kvalitatiivset meetodit. See võimaldas autoril saada uuritava nähtuse kohta uusi teadmisi ning uurida juhtumit võimalikult põhjalikult ja mitmekülgelt, võttes arvesse seda ümbritsevat konteksti.

Analüüsitavate andmete kogumiseks viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjueeritavate valim pandi kokku selektiivsetel alustel ja selle moodustavad Kolme mere algatusega erinevatel ajahetkedel tihedalt seotud olnud Eesti välisministeeriumi struktuurides töötavad ametnikud ning endine presidendi kantselei ülem. Selline valim võimaldab avada algatust ning Eesti tegevust ja huvisid selles võimalikult põhjalikult, sealhulgas erinevate nurkade alt, ning arvestada üldise dünaamilisusega välispoliitikas, mida muuhulgas muutuv välispoliitiline kontekst ja vahetuvad valitsused endaga potentsiaalselt kaasa võivad tuua.

Ammendavate tulemusteni aitas konkreetse uurimistöö puhul kõige paremini jõuda juhtumiülene ehk horisontaalne analüüs, sest nii sai autor kõrvutada erinevates intervjuudes läbi käinud käsitlusi omavahel ning jõuda seeläbi usaldusväärsemate järeldusteni. Siiski lisas mõni intervjueeritav ka sellist ekspertteadmist, mida teistel polnud, mistõttu kasutas autor uurimistöö käigus kohati ka vertikaalse analüüsi elemente.

Andmete analüüsimisel huvitas autorit eelkõige intervjuude manifestne sisu, täpsemalt intervjueeritavate esitatavad hinnangud ja argumendid küsimustele vastamisel. Emotsionaalne rõhuasetus jäeti hetkel tagaplaanile ja seega kasutas autor andmete tõlgendamisel manifestse analüüsi tehnikat.

Uuritavale juhtumile lähenes autor eelkõige induktiivselt, kuna soovis oma tööga täita varasemat lünka teema uurimisel ja uuritava juhtumi mõistmisel, mistõttu puudusid ka täpsed asjakohased teooriad, mida testida. Induktiivne lähenemine võimaldas olla avatum ka

erinevatele nüanssidele ja mittekorduvalt esinevatele elementidele tekstis, mis selle uurimistöö puhul aga potentsiaalselt olulised võisid olla. Sellest lähtuvalt kasutas autor analüüsi tegemisel avatud kodeerimist. Kodeerimisel ja kategoriseerimisel kasutas autor pärast intervjuude transkribeerimist tasuta kättesaadavat kvalitatiivse sisuanalüüsi programmi QCAmap. Kodeerimisel välja kasvanud koodipuu on leitav töö lõpust (Lisa 1).

Andmete kogumise puudustena võib välja tuua selle, et andmekorje ajamahukuse tõttu keskendus autor valimi koostamisel vaid ametnikele, jättes välja näiteks tegevpoliitikut, akadeemikuid ning erainvestorid, kelle perspektiiv võib samuti uuritud algatuse ja Eesti sealse tegevuse mõistmist ja mõtestamist rohkem avada. Olgugi et valimis olid kajastatud erinevatel ajahetkedel teemaga kokku puutunud eksperdid, polnud ükski neist kandud sellega seoses erineval ajahetkel sama ametit, mis oleks teinud kogutud andmeid võrreldavamaks ja teataval määral lisanud ka usaldusväärust. Samas tuleb siinkohal märkida, et kuna tegemist on võrdlemisi uue koostööformaadiga, mis on vaid kuus aastat eksisteerinud, pole ka vahepealne päriselt algatusega seotud inimeste ring veel kuigi suureks jõudnud kasvada.

Tajutatavalt raskendas protsessi ka paralleelselt andmekorjega toimunud sõda Ukrainas, mis tekitas mitmete ametnikele tööd juurde ja tegi neile ajaleidmise veidi enam kui poole tunniseks intervjuuks küllaltki keeruliseks. Nii leidis ametnikke, keda polnudki võimalik kätte saada, kuigi motivatsioon neid intervjuuerida oli uurijal olemas. Sellest hoolimata suutis autor töö käigus kaasata mitmeid eksperte ja seda mitte-anonüümselt, mis tema hinnangul teeb kogutud andmed piisavalt usaldusväärseks ning kvalitatiivse lähenemise kohta piisavalt üldistatavaks. Siiski tuleb tulemuste üldistamisel olla ettevaatlik, sest nagu teoreetilises raamistikus välja tuli, on väikeriigid küllaltki eriilmelised ning ühe väikeriigi pealt tehtavad järeldused ei pruugi sugugi kõigi puhul paika pidada.

3.2 Andmete kogumine

Uurimistöö käigus viis autor kokku läbi neli poolstruktureeritud ekspertintervjuud viie erineva inimesega. Olude sunnil polnud töö autoril, kes ühtlasi oli kõigil puhkudel intervjuuerijaks, võimalik korraldada kõiki intervjuusid silmast-silma kohtumistena, mistõttu tuli appi võtta virtuaalne Zoomi platvorm ning viia kaks intervjuud läbi videosilla teel. Ülejäänud kaks intervjuud said toimuda küll kontaktelt, kuid ühel intervjuul osalesid kaks intervjueeritavat omal palvel korraga. Intervjueeritavatele, kes seda soovisid, saatis autor küsimused vähemalt

päev enne intervjuud ette, et nad saaksid anda intervjuudel põhjalikud ja läbimõeldud vastused. Kõik intervjuueeritavad nõustusid töös oma nime avaldamisega ning kõiki intervjuusid salvestati.

Täpsemalt olid intervjuueeritavateks: praegune Eesti suursaadik Poolas Martin Roger, koos andsid intervjuu regionaalse koostöö ja kliimadiplomaatia büroo direktor Kadri Lepp ja Kolme mere algatuse lauaülem Kaisa Hanna Parel, kes kuuluvad mõlemad välisministeeriumi Euroopa osakonda, Zoomi teel vastasid küsimustele endine presidendi kantselei ülem Tiit Riisalo ning endine Eesti saatkonna asejuht Ameerika Ühendriikides Marko Koplimala. Intervjuude nimekiri on leitav ka töö lõpust (Lisa 1).

Erinevate intervjuude käigus muutis töö autor veidi küsimuste puud. Kõige üldisem intervjuu kava (Lisa 2) sisaldas endas kolme teemaplokki: Kolme mere algatus, Eesti ja Kolme mere algatus ning Kolme mere algatuse mõjud väljapoole. Seda kava kasutas autor intervjuudes Kadri Lepa, Kaisa Hanna Pareli ja Tiit Riisaloga. Üldplaanis jälgis autor sama kava ka intervjuus Martin Rogeriga (Lisa 3), kuid lisas sinna täiendavalt mõne Poola-spetsiifilise küsimuse, et kitsamalt avada algatuses osalemise mõjusid Eesti-Poola bilateraalsele suhetele. Intervjuu Marko Koplimalaaga oli jagatud vaid kahte teemaplokki: Eesti ja Kolme mere algatus ning USA ja Kolme mere algatus (Lisa 4). See võimaldas autoril keskenduda intervjuueeritava ekspertteadmistele Ameerika Ühendriikide vaate osas, mille olulisust rõhutasid kõik intervjuueeritavad, kuid millega rohkem süvitsi minemiseks oli vaja kaasata kohapeal toimetanud ekspert. Kõikide intervjuude kavad on leitavad töö lõpus lisadena.

Enamik esitatud küsimusi oli tõlgendava iseloomuga, mis jättis vastajatele ruumi oma enda vaadete ja hoiakute avaldamiseks. Intervjuude kavades sulgudesse märgitud küsimusi esitas uurija vaid siis, kui tundis, et intervjuueeritaval jäi midagi olulist mainimata, vältides seega oma küsimustega intervjuueeritavate liigset suunamist.

4. Eesti ja Kolme mere algatus

Uurimistöö edasine osa keskendub uuritavale näitele, milleks on Eesti kui väikeriigi kuulumine Kolme mere algatusse ning selle põhjal üldistavate järelduste tegemisele. Selle peatükiga toob töö autor välja kogutud andmete analüüsil põhinevad empiirilised leiud, et määratleda Eesti huvid ja tagamõtted Kolme mere algatusse aktiivselt kuulumiseks ning selle ühtivuse Eesti senise välispoliitikaga.

4.1 Eesti suhtumine algatusse

Esimene asi, mida tasub Eesti ja Kolme mere algatuse uurimisel tähele panna, on see, et hoolimata küllaltki väiksest ajaraamist, mil Kolme mere algatus on üldse tegutseda jõudnud, on Eesti suhtumine sellesse ajas selgelt muutunud. Kõikides intervjuudes toodi ekspertide poolt välja, et algatuse tekkimisel ja esimestel tegutsemisaastatel ei võtnud Eesti initsiatiivis liialt aktiivset rolli ning oli pigem äraootaval seisukohal. Väikeriigi puhul on see mõistetav, sest kui ressursse on niigi vähe, tuleb hoolikalt kaaluda, kuhu neid paigutada. Samas ei jäänud Eesti siiski täiesti kõrvale ja osales algatuse tegemistes juba siis, sest regiooni puudutavad initsiatiivid on Eestile, kes soovib ennast pidevalt rohkem sõbralike riikidega integreerida, loomupäraselt olulised.

Eesti positsioon Kolme mere algatuses muutus aga palju aktiivsemaks 2019. aastal, mil väikeriigile tehti pakkumine võõrustada ise järgmist tippkohtumist. Nii sai Eesti tuua lauale teemad, mis olid talle olulised, ning jätta jälg initsiatiivi edasisse käekäiku. Tippkohtumise korraldamisele suunati siis märkimisväärne tähelepanu ning selline võrdlemisi järsk aktiveerumine ja ise formaadi vedamine muutis ka Eesti suhtumist algatusse.

Marko Koplmaa: *„Esiteks, tõesti, tõusis teadlikkus siis Kolme mere algatuse olemusest, ja teiseks, ma arvan, et palju rohkem inimesi nägi selles võimalust, mitte ainult üksi arendada Eesti majandust ja suuremat ühilduvust Eesti naaberriikidega, aga ka võimalust, kuidas Eesti nähtavust Euroopa poliitilisel ja laiemal kaardil tõsta.“*

Koplmaa tsitaadist tuleb välja, et tippkohtumise korraldamine tõesti suunas Eestit rohkem seda algatust ennast üldse läbi mõtestama ning kaardistama selles selgemalt endale kasulikud võimalused, kuidas algatusse kuulumist ja sealset tegevust enda huvides paremini rakendada.

Seega tegi Eesti tippkohtumise korraldamise paiku kalkuleeritud otsuse oma ressursid algatuse töösse suunata ning näidata üles aktiivset osalust.

Siinkohal toovad intervjueeritavad välja ka üksikisikute rolli Eesti aktiivsuse kasvus. Näiteks mainis Kaisa Hanna Parel intervjuus, et projektist olid huvitatud ning uskusid sellesse nii tolleaegne välisminister Urmas Reinsalu kui ka president Kersti Kaljulaid, mis andis samuti tõuke selleks, et Eesti võtaks enda kanda suurema rolli algatusse panustamiseks.

Martin Roger: *„Tuleb arvestada ka seda, et me otsisime viise, kuidas tugevdada suhteid Poolaga, aga lisaks me otsisime ka võimalusi, kuidas tugevdada suhteid Ameerika Ühendriikidega. Tol ajal oli ju presidendiks Donald Trump, kes samas oli üsna tugev Kolme Mere Algatuse toetaja. Et siis see oli siis see argument, ma arvan, miks võeti selline veidi aktiivsem hoiak selle Kolme Mere Algatuse suhtes. Ja see sobis tolele valitsuskoalitsioonile.“*

Rogeri mõttekäik võtab päris hästi kokku erinevad soodsad kokkusattumused, mis Eesti suuremaks aktiveerumiseks soodsa pinnase lõid – ühelt poolt oli tegu hästi kaalutletud otsusega, mis pidi tooma lahenduse püstitatud välispoliitilistele eesmärkidele, kuid samas olid selle realiseerumise toetavaks teguriks ka konkreetsed isikud, kes parasjagu Eesti võimuladvikus tegutsesid.

Pärast Tallinna tippkohtumist on Eesti küll algatuse vedamise ohjad üle andnud, kuid samas on ikkagi säilinud teatav suurem aktiivsus ja huvi algatuse vastu, ning 2022. aastal Riias toimuva tippkohtumise puhul lubatakse olla lätlastele ürituse edukal korraldamisel võimalikult palju abiks.

4.2 Eesti tegevus ja huvid algatuses

Eesti tegevuse analüüsimisel Kolme mere algatuses on kesksel kohal 2020. aasta tippkohtumise korraldamine Tallinnas, mil Eesti oli kõige aktiivsemalt initsiatiivi tegevuses sees. Nimelt aitas suur kaasatus ja selle perioodiga saavutatu tuua riigile mitmeid erinevaid kasusid, mis on aktuaalsed ka nüüd.

Esimeseks väga konkreetseks tippkohtumise korraldamisega kaasnenud võimaluseks oli Eesti nähtavuse tõstmine. Intervjueeritavad toovad välja, kuidas tagasiside Tallinnas toimunud tippkohtumisele oli teiste osalisriikide poolt positiivne ning Eesti sai oma süstematiseeritud ja hästi ette valmistatud eestvedamise eest palju kiita. Kadri Lepp toob veel välja, et 2020. aasta

tippkohtumine langes aega, mil maailma kimbutas COVID-19 pandeemia, mistõttu pidi Tallinnas toimuv tippkohtumine aset leidma hübriidformaadis, mis pakkus Eestile täiendavalt võimalust tõestada end kui digiriiki ja näidata uuenduslikku ning kvaliteetset korraldust ka sellises formaadis.

Marko Koplimaa: *„Et Eesti väikeriigina suudab motiveerida kogu regiooni riike, samamoodi Ameerika Ühendriike, realselt tegelema nii-öelda väljakutsete ehk majanduslike ühenduvusprobleemidega, mis meil regioonis on, on omaette oluline saavutus, ja ma arvan, et see annab meile palju tulevikukrediiti.“*

Koplimaa öeldu toob siinkohal välja selle, et lisaks vormilisele korraldusele suutis Eesti oma nähtavust ja asjalikkust tõestada ka läbi korraliku agenda loomise, mis andis algatuse senisele tegevusele hoogu juurde. Praktilisem näide on siinkohal loodud Kolme mere investeerimisfond. Fond tekitati küll juba enne Tallinna tippkohtumise korraldamist, kuid intervjuudest selgub, et just Eestil oli oluline roll fondi, ja tegelikult ka initsiatiivi enda, tutvustamisel Euroopas ja Ameerika Ühendriikides, mis fondi päriselt tööle hakkamisele tugeva tõuke andis. Seega sai Eesti end tõestada, pannes tööle Kolme mere investeerimisfondi, mis kõige otsesemalt aitab Kolme mere algatuse eesmärke täita, võimaldades riikidel saada täiendavaid investeeringuid ja rahastust enda jaoks oluliste taristuprojektide elluviimiseks. Fondile lisas seemne otsese rahalise toetusega ka Eesti, panustades sinna 20 miljonit eurot.

Investeerimisfondi reaalset kasu on tänaseks saanud tunda veel vähesed riigid, kuid nende seas on juba Eesti ise, kelle Greenergy Data Centers (CDC) andmekeskuste rajamise projekt fondilt toetuse leidis. Senine tempo muidugi näitab, et investeerimisfondi plaanid Euroopa Liitu toetada, täites vajalikud investeerimisauhud regioonis, on täies mahus optimistlikud, kuid mõningast tuge ja efekti fond juba täna pakub. Küll toovad Koplimaa, Lepp ja Roger siinkohal veel välja selle tahu, et loodud investeerimisfondi mudel avaliku ja erarahastuse ühiseks kaasamiseks infrastruktuuriprojektide elluviimisel võib olla eeskujuks tulevikus taolistele projektidele, et kuidas asjakohaseid fonde võiks üles ehitada.

Kõik kaksteist koostööraamistiku osalisriiki kuuluvad Euroopa Liitu ning peale Austria kuuluvad kõik ühtlasi ka NATO-sse. Samuti on algatuse partnerriikideks Ameerika Ühendriigid ja Saksamaa, kellest mõlemad kuuluvad NATO-sse ja Saksamaa isegi Euroopa Liitu. See tähendab, et tegemist on niikuinii üksteisesse sõbralikult suhtuvate liitlastega, kelle

liitlassuhetele võimaldab koostöö Kolme mere projekti raames veel ühe kihi lisada. Eesti jaoks on siinkohal seega ka teatav julgeolekumõde.

Tiit Riisalo: „Iga selline nagu samm, kus Eesti on nähtav, kus me nii-öelda panustame, kus me jätame asjaliku toimeka, ratsionaalse, vastutustundliku nii-öelda globaalse kogukonna liikme mulje, ja isegi mitte mulje, vaid tegelikult panustame sellesse protsessi, siis see ühtlasi toodab kogu aeg meie julgeolekut. Kui me tahame, et meile appi tullakse, siis me peame ise panustama, ise olema aktiivsed, ise olema nähtavad.“

Riisalo mõtte iva seisneb selles, et Eestile on püsijäämiseks vaja olla aktiivne ja näidata seeläbi üles enda kasulikkust või isegi vajalikkust rahvusvahelisel tasandil. Enda tõestamine ja mitmekülsemate liitlassuhete arendamine, integreerides end liitlastega senisest veelgi enam, aitab Eesti-sugusel väikeriigil enda julgeoleku tagamisele ainult kaasa.

Integreeritust ei näita siin isegi mitte ainult täiendavad teemad, milles koostööd tehaks, vaid ühtlasi tihedam läbikäimine, mis võimaldab partneritel üksteist paremini mõista ning seega äratab ka rohkem liitlastevahelist usaldust. Kolme mere algatuse raames on riigid lisaks igaaastastele tippkohtumistele, kus kindlasti kohtuvad osalisriikide presidendid ja ametkonnad, kaasatud äriforumitele, kus saavad osaleda piirkonna ettevõtjad, ning enne Riia tippkohtumist toimub ka algatuse teemadel kodanikuühiskonna foorum, mis teeb riikidevahelist suhtlust riigijuhtide ja ettevõtjate tasandist veelgi laiemaks.

Mõistagi on algatusel Eesti jaoks seega toetav funktsioon kahepoolsete suhete arendamiseks teiste osalisriikidega, sest võimalused otsesuhtluseks kasvavad ja üldine võrgustik laieneb. Eriti kasulik on aktiivsus algatuses suhtlemisel nende liitlastega, kes seda koostööformaati rohkem prioritseerivad.

Martin Roger: „Poola võimud väärtustavad seda projekti, siis seetõttu on ka neil rohkem huvi selle algatuse vastu, et see mingil määral andis ka kahepoolseks suhtluseks lisavõimalusi. Ja näiteks andis ka lisavõimalusi minul suhelda Ameerika saadikuga, [...] kes oli siin väga tugev Kolme Mere tagantlökkaja – tõeline mootor siin Poolas. Ja mul oli temaga mitu kahepoolset kohtumist ja Eesti delegatsioonid kohtusid temaga. Et sesmõttes oli ta selline täiendav kiht meie kahepoolsetele suhetele. Tegime nagu midagi Poolaga koos, et sellel initsiatiivil oleks rohkem sisu.“

Varem öeldut kinnitab siinkohal Rogeri kogemus Eesti Vabariigi suursaadikuna Varssavis sellel ajal, mil Tallinna tippkohtumist planeeriti. Nii Poola kui ka Ameerika Ühendriikide puhul, kellele mõlemale läheb algatus selgelt korda, avas Eesti aktiivne panustamine täiendavalt uksi ja võimaldas bilateraalseid liitlassuhteid tugevdada oma kahe ühe kõige olulisema julgeolekupartneriga. Lisaks tõi Roger veel välja, et pärast Tallinna tippkohtumise toimumist oldi Varssavis tõeliselt tänulikud ja tunnustavad Eesti sisulise panuse eest Kolme mere projekti arendamiseks.

Kui käsitleda Kolme mere regiooni riike kui ühist plokki, siis aitab algatus vähendada mõneti ka sõltuvust väljastpoolt tulevate mitte alati sõbralike mõjutuste eest. Kolme mere projekt eeldab regiooni väärtusruumile kohastel tingimustel, jälgides demokraatlikke ja turumajanduslikke reegleid, infrastruktuuri rajamist, mis välistab pahatahtlikud investeeringud. Samuti, kui mõelda energiataristule, millega algatus tegeleb, siis tõuseb teemaks regiooni energiajulgeolek, mida erinevad kavandatavad projektid senisest enam tagama peaksid, mis on mõlemad selgelt Eesti huvides. Ühise plokina investeeringuid meelitades töötavad riigid üheskoos ka regiooni kuvandi parandamise kallal.

Viimase olulise asjana toovad pea kõik eksperdid välja Tallinna tippkohtumise ajal tekkinud Smart Connectivity ideest välja arenenud Trusted Connectivity raamistiku, mis on selline samuti usaldusväärseid investeeringuid taotlev raam, mis annab Eestile positiivset sisu oma agendale, mida siis Euroopa Liidus ja laiemalt läänemaailmas teistele tutvustada ja läbi selle taas silma paista.

4.3 Kolme mere algatuse sobivus Eesti senise välispoliitikaga

Eesti välispoliitika ühte kandvamat mõtet „ei iial enam üksi“ võiks Kolme mere algatusse kuulumine koos liitlastega ja läbi selle koostööformaadi partneritega seotuse täiendav mitmekesisustumine ja tihenemine igati sobida. Üldiselt tundub Eesti senist välispoliitilist tegevust jälgides loomulik, et kui piirkonnas organiseeritakse ühist rahvusvahelist koostööd, siis ei jää ka Eesti sellest välja.

Tiit Riisalo: *„Väikeriigina nii-öelda geopoliitilised seisimilises piirkonnas on ju Eesti välispoliitika alussammas olnud algusest peale integreeruda, integreeruda, integreeruda. Ja kõikide selliste nii-öelda olemuslike ajalooliste suurte formaatidega me oleme kaasas olnud alates ÜRO-st, Euroopa Liidust, NATO-st ja nõnda edasi. Aga noh, see ei tähenda seda, et ei*

tasuks nagu uute formaatidega ennast siduda. Ja antud juhul, jah, siis selle Euroopa idapoolse otsa koos toimetamisega, et see teenib kõige laiemas plaanis meie julgeolekuhuve.“

Õelduga suudab Riisalo koondada ühte mõttekäiku enamiku olulistest Eesti senise välispoliitika sihtidest ja prioriteetidest, millele Kolme mere algatus mõjub toetavalt. Nii viitab ta juba välja toodud Eesti soovile olla palju kaasatud rahvusvahelisse koostöösse, sealhulgas läbi mitmete erinevate formaatide, ning samuti Eesti julgeoleku huvidele, mille eest seismist Kolme mere algatusse kuulumine täiendavalt toetab.

Kolme mere algatuse tippkohtumise korraldamisega aktiveerunud Eesti tõestas end juhtrolli haarates taas nii-õelda näidisliitlasena, kes on ühelt poolt oma partneritele kasulik, pingutades päriselt uute saavutuste nimel, näiteks Kolme mere fondi tööle hakkamise ja Smart Connectivity väljatöötamise, kuid samas veel ka usaldusväärne, sest hoolimata vähestest ressurssidest suudab Eesti hakkama saada võetud kohustustega ning ei peta endale seatud ootusi.

COVID-19 pandeemia tagasitulek 2020. aasta sügisel, mis sundis Tallinna tippkohtumist hübriidvormis pidama, lubas Eestil end tõestada taaskord digiriigina, sest suudeti tagada hästi toimiv ja läbimõeldud korraldus, mida Riisalo iseloomustas kui pool päeva kestnud maailmatasemel teleülekanne. Samuti pööras Tallinna tippkohtumise agenda mõningast tähelepanu digisambale, mis Pareli sõnul oli isegi justkui Eestile kui digiriigile seatud ootuseks.

Lisaks Euroopa liitlaste ja Ameerika Ühendriikidega suhete tugevdamisele pakub Kolme mere algatus teatavat huvi ka Idapartnerlusriikidele ja Lääne-Balkani maadele. Idapartnerlusriikidele lähenemisel on aga Eesti välispoliitiliste prioriteetide seas oma oluline koht, mistõttu on igasugune kaasamine siinkohal Eestile vägagi tervitatav. Hetkel ei ole sellel rindel siiski kuigi konkreetseid samme astunud ning tihedam koostöö nende riikidega on jäänud rohkem veel ideeks.

4.4 Ohukohad ja takistused Kolme mere algatuse toimimises

Üheks võimalikuks ohukohaks Eestile Kolme mere algatuses aktiivselt osalemiseks tuuakse intervjuudes välja kunagised hirmud kiiludest, mida initsiatiiv Euroopa Liitu lüüa võib. Nimelt leidis algatuse algusaastatel inimesi, kes arvasid, et tegemist on koostööformaadiga, mis hakkab Euroopa Liitu tegevust dubleerima ja läbi selle delegitimiseerima.

Samas toob Parel siinkohal välja, et see hirm pole relevantne, kuna algatuse partnerina on kaasatud Euroopa Komisjon. Komisjoni kaasamist võib näha kui garantiid, et Euroopa Liit on toimuvaga kursis ja mingit paralleelset teist leeri tekkimas ei ole. Kolme mere algatuse tegevus on rangelt suunatud Euroopa Liidu struktuuride tehtava töö täiendamisele, mitte selle asendamisele. Seda enam, et Kolme mere algatus on suunatud rohkem erainvesteeringute kaasamisele, mis on Euroopa Liidu fondidega võrreldes täiendavaks jõuks, mis aitab seniseid puudujääke rahastuses korvata.

Täiendav teoreetiline oht, mille Koplimala välja toob, on selline võimalus, et Kolme mere investeerimisfondis hakatakse lähtuma riikide poliitilistest huvidest taristu arendamisel, viimaks ellu projekte, millel puudub majanduslik mõte. Samas toob ta välja, et praegune fondi struktuur aitab selliseid ohte väga hästi minimaliseerida, lihtsalt kuna lõpuks panevad riigid sinna raha sisse, siis täielikult välistada seda ei saa.

Rogeri sõnul võib üheks ohuks olla ka see, et inimeste ootused Kolme mere algatusele on suuremad, kui see, mida püsiva struktuurita koostööformaad lõpuks saavutada suudab. Iseenesest tõstatab ta sellega asjakohase teema, sest tõsi on, et algatuse töös on teatavaid piiranguid. Lõpuks on Eesti ressursid piiratud ning kui üks hetk selgub, et koostööraamistiku hoog ikka raugneb, siis tuleks vaadata taas üle konkreetsed kasud ja võimalused, mida sinna panustamine annab.

Seni on algatuse tegevust teataval määral tagasi hoidnud lühike tegutsemisaeg, mille sisse on jäänud ka COVID-19 pandeemia, mis Tallinna tippkohtumisega puhul suunas ürituse hübriidformaati, vähendades sellega märkimisväärselt silmast-silma kohtumisi osalisriikide esindajate vahel. Probleemina võib käsitleda ka algatuse tagasihoidlikku nähtavust kodanikkonna seas. Parel toob sellega haakuvalt välja, et tuleks tõsta laiemalt ühiskonnas algatuse nähtavust selliselt, et lõpuks jõuaks sellekohane teave ettevõtjateni, kes tooksid sinna täiendavat rahastust.

Oluline on veel tähele panna, et kuigi uuritava koostööraamistiku riike ühendavad teatavad ühishuvid, on ühisest identiteedist või ka ühisest suhtumisest algatusse rääkida liialdus. Selgelt on mõned riigid oma käitumises märksa passiivsemad ja vähem huvitatud algatuse tegemises kaasa lööma kui teised. Võimalik, et siinkohal annaks osalisriikidele täiendava tõuke aktiivsuseks Ameerika Ühendriikide reaalne rahaline tugi, mida lubati juba Tallinna tippkohtumisel 2020. aastal, kuid mis pole erinevatel põhjustel siiani materialiseerunud.

Koplimaa sõnul on oodatud Ameerika Ühendriikide toetuse puhul üheks suurimaks takistuseks selle suurriigi protseduurika, mis ei luba kesk-rikkaid riike otseinvesteeringutega toetada.

5. Väikeriigi välispoliitika regionaalses koostööraamistikus

Selle peatüki eesmärgiks on analüüsida empiiriliste leidude vastavust varasemate teooriate põhjal pakutud seletusega ning paigutada uuritav Eesti ja Kolme mere algatuse näide laiemalt töö varasemas osas välja toodud väikeriigi välispoliitika raamistikku. Nii on võimalik teha vajalikke järeldusi vastamaks seatud uurimisküsimusele: „Kuidas aitab regionaalsesse koostööraamistikku kuulumine väikeriigil oma välispoliitikat realiseerida?“.

Teoreetilise raamistiku põhjal sõnastud eelduse kohaselt peaks Eesti osalemine Kolme mere algatuses toetama riigi välispoliitiliste prioriteetide elluviimist, sest taolises koostöös osalemine suurendab eelduste kohaselt väikeriigi nähtavust ja staatust, tugevdab julgeolekut ning kompenseerib väheseid ressursse. Järgnevalt testib autor kõiki neid eeldusi, mida teooria kohaselt Kolme mere algatuses osalemine Eestile kui väikeriigile annab.

Väikeriikide välispoliitika üheks suurimaks katsumuseks on, et kuidas kompenseerida oma väiksusest tulenevat ressursside piiratust. Uuritud näites Eestist ja Kolme mere algatusest on väikeriik Eesti moodustanud teiste Kesk- ja Ida-Euroopa piirkonna riikidega alalise sekretariaadita partnerluse. Selline jõudude ühendamine ühiseks koalitsiooniks võimaldab riikidel üheskoos arendada regiooni kuvandit ning läbi ühise pingutuse meelitada sellesse majandusliku potentsiaaliga piirkonda investeeringuid, et arendada kohapealsetele riikidele olulisi taristuprojekte.

Piiratud ressursid tähendavad ka seda, et otsus kuhugi vahendeid suunata ja midagi prioritseerida peab tulema kalkuleeritult. Kolme mere algatuse puhul on Eesti suhtumine ajas muutunud aktiivsemaks ning seda selgelt läbi kaalutletud otsuste, mis on muutnud Eesti algset võrdlemisi neutraalset suhtumist palju osavõtlikumaks ja aktiivsemaks.

Muidugi ei ole siinkohal vähe oluline ka algatuse osalisriikide omavaheline läbikäimine, mis võimaldab korraga jõuda kõigi partneriteni, hoides samal ajal kokku riigi niigi piiratud ressursse, mida peaks muidu märksa rohkem panustama riikidevahelistesse bilateraalsesse suhetesse. Seda rolli ei täida muidugi Kolme mere algatus üksi, sest Euroopa Liidu ja NATO kooskäimised on isegi sagedasemad, kuid täiendav toetav formaat ühiseks kooskäimiseks ainult tihendab suhtlust ja üksteise mõistmist piirkonna riikide vahel.

Aastal 2020 avanes Eestil võimalus võtta partnerluses üheks aastaks juhtroll ning võõrustada Tallinnas algatuse iga-aastast tippkohtumist. Eesti otsustas kasutada kätte sattunud võimalus

ära ning suunas teatava hulga oma välispoliitilistest ressurssidest tippkohtumise kvaliteetsesse ja sisukasse korraldusse. Sellise prioriteedi seadmine osutus edukaks, sest Eesti panust tippkohtumise korraldamisel pandi tähele, ning eriti kasulik oli see, et märkajate seas olid ka kaks suurriiki Poola ja Ameerika Ühendriigid, kes mõlemad on tunnistanud algatuse olulisust enda jaoks.

Tänu kattuvatele huvidele võib isegi öelda, et väikeriigil õnnestus end kahele suuremale riigile üpris kasulikuks teha. Väikeriigi kasulikkus suurriikidele ning kuulumine rahvusvahelisse koostööformaati, mida toetab tubli panus sellesse, annab väikeriigist Eestile staatust ja seega kõrgemat positsiooni rahvusvaheliste suhete hierarhias.

Tuleb tunnistada, et Eestit mõneti soosis ka aeg, mil parasjagu tippkohtumist võõrustati, sest tänu olukorrale maailmas õnnestus Eestil eksponeerida enda kui digiriigi nišši, mida üldiselt väärtustatakse ja seega demonstreerida taaskord enda olulisust teistele riikidele. Mõistagi kasvab sellise töötava niši leidmisel laiemalt ka väikeriigi nähtavus.

Eesti jaoks on julgeolek riigi geopoliitilist asukohta arvestades ülioluline väärtus, millest sõltub pikas perspektiivis riigi püsijäämine. Mainitud Ameerika Ühendriigid ja Poola on Eestile ühed olulisemad liitlased ka väljaspool Kolme mere algatust, kuna mõlemad riigid on julgeoleku vallas Eesti ühed kõige suurema tähtsusega partnerid.

Laiapindsemad suhted väärtuslike liitlastega tähendavad ühtlasi ka tihedamat suhtlust, mis omakorda võiks suurendada üksteise paremat mõistmist. Samuti on Ameerika Ühendriikide investeringutel ja suuremal meelitamisel regiooni selge julgeolekupoliitiline mõõde Eesti jaoks olemas, sest see lisab ameeriklastele väärtuste kõrvale ka materiaalsemaid huvid, et regioonis stabiilsust ja julgeolekut tagada.

6. Kokkuvõte

Uurimistöö põhieesmärgiks oli lahti mõtestada Eesti kuulumine Kolme mere algatusse ja leida Eesti võimalikud välispoliitilised huvid, mida algatuse tegevuses osalemine täidab. Samuti soovis autor vaadelda laiemalt võimalikke kasusid, mida väikeriik regionaalses koostööraamistikus kaasalöömisel saada võib ning kuidas see aitab kaasa riigi välispoliitiliste eesmärkide täitmisele.

Väikeriikide välispoliitiliste eesmärkide ja võimalike strateegiate kaardistamisel võttis autor teoreetiliseks aluseks Thorhallssoni ja Steinssoni teksti (Thorhallsson & Steinsson, 2017), mida ta vastavalt veel teiste autorite haakuvate mõttekäikude ja varasemate leidudega täiendas.

Asjakohane teoreetiline raamistik aetas suure rõhu väikeriikide puhul nende suurusest tuleneva ressursipuuduse kompenseerimisele ja nii-öelda oma niši leidmisele, et enda olemasolu teistele riikidele kasulikuks teha. Sellega seotult ei ole vähem olulised staatuse ja julgeoleku mõisted, mis on suuresti võtmetähtsusega elemendid väikeriikide välispoliitikas ning mille poole väikeriigid pidevalt püüdleavad.

Sõnastatud uurimisküsimusele: „Kuidas aitab regionaalsesse koostööraamistikku kuulumine väikeriigil oma välispoliitikat realiseerida?“ aitas töös vastuseid leida Eesti ja Kolme mere algatuse näite põhjalik uurimine. Andmed, mida selle tarvis analüüsida, kogus autor poolstruktureeritud ekspertintervjuudega valitud Eesti riigiteenistujatelt, kes on erinevatel ajahetkedel olnud Kolme mere projektiga lähedalt seotud.

Kogutud andmete analüüs näitas, et Eesti kuulumine Kolme mere algatusse ja sealne aktiivne tegevus toetab riigi senist välispoliitikat ning selle prioriteete, teenides seega igati Eesti välispoliitilisi huve. Võimalikud ohukohad, mida on seoses algatusega arutatud, ei ole realiseerunud, kuid samas on teatavaid takistusi tulnud ette algatuse töö ladususes, millega tuleks veel vaeva näha.

Seega võib uuritava näite järgi uurimisküsimusele vastates öelda, et väikeriigil on võimalik regionaalsesse koostööraamistikku aktiivselt panustamisega saavutada enda jaoks olulisi eesmärke, mis aitavad kaasa riigi välispoliitika eesmärkide saavutamisele. Nii õnnestus uuritavas näites väikeriigil kompenseerida oma ressursside puudulikkust läbi koalitsiooni

moodustamisega, saada endale läbi aktiivse tegevuse partnerlusvõrgustikus juurde staatust ning saavutada tugevamaid liitlassuhteid oluliste julgeolekupartneritega.

Saadud tulemuste üldistamisel tuleb muidugi silmas pidada kahte eelnevalt teooria osas välja toodud mõtet. Esiteks on erinevad väikeriigid üksteisega võrreldes oma olemuselt küllaltki eriimelised, sest neid ümbritsevad tingimused ei ole just tihti kuigi sarnased. Seetõttu tuleb selle töö tulemuste ülekandmisel olla mõnevõrra ettevaatlik, sest kõikide väikeriikide puhul ei pruugi selle töö tulemused kehtida. Samuti tuleb meeles pidada ka seda, et regionaalne koostöö Euroopas on maailmas küllaltki omanäoline, mistõttu ei ole Euroopas töötava piirkondliku koostöö mudeli ülekandmine teistesse piirkondadesse iga kord võimalik ning taas tekib küsimus, mil määral on näide üldistatav.

Sellest hoolimata võib öelda, et uurimistöö täitis autori püstitatud eesmärke ja lõi Eesti ning Kolme mere algatuse näitel uut akadeemilist teadmist väikeriigi huvide ja tegutsemise kohta regionaalses koostööraamistikus. Autori hinnangul võib uurimistöö tulemuste põhjal väita, et Eesti kuulumine Kolme mere algatuse riikide hulka on igati põhjendatud ja vastavuses riigi senise välispoliitikaga, mistõttu tuleks senist joont jätkata.

Samas on mõistlik tuleviku mõttes hoida silm peal ka töös välja toodud takistustel, mis selle projekti toimimist segada võivad. Sellega seoses võib edaspidi uurida näiteks Kolme mere algatuse efektiivsust ja seda kvantitatiivselt, et saaks öelda, kui palju projekti ideedest päriselt materiaalsel kujul realiseeruvad. Samuti võib Eesti perspektiivi Kolme mere algatuses edaspidi uurides kaasata näiteks tegevpoliitikuid ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi töötajaid, kelle seas leidub ka projektiga seotud inimesi, kellele oleks teemasse lisada ehk uut perspektiivi.

Lisaks sellele, et Eesti peaks oma tegevust Kolme mere algatuses jätkama, on teiseks uurimistöö põhinevaks poliitikasoovituseks see, et kuna väikeriikide aktiivne osalemine regionaalses koostöös toob neile näite järgi mitmeid kasusid oma välispoliitika realiseerimiseks, siis võiksid väikeriigid kasutada aktiivset ja hästi läbimõeldud lähenemist regionaalses koostöös, kui nad soovivad oma välispoliitilisi eesmärke rohkem saavutada.

Analüüsil kasutatud koodipuu

- **Eesti suhtumine**
  - Alguses
    - Äraootav seisukoht
    - Mõtestamine
  - Aktiviseerumine
    - Tallinna tippkohtumine
    - Üksikisikute roll
  - Stabiliseerumine
- **Eesti kasud**
  - Nähtavus
  - Fondi rahaline toetus
  - Julgeolek
  - Mitmekülgsemad liitlassuhted
    - Kahepoolsed suhted
    - Uued kihid
    - Tihedam läbikäimine
- **Eesti tegevus**
  - Investeerimine
  - Tippkohtumise korraldus
    - Agenda
    - Põhjused
    - Tagasiside
  - Trusted Connectivity
- **Koostööraamistik tervikuna**
  - Sarnased huvid
    - Regiooni potentsiaal
    - Investeeringute puudus
    - Geopoliitiline
  - Regiooni ühtsus

- Identiteet
  - Riikidevaheline suhtlus
  - Üksteise mõistmine
- Suveräänsus
  - Riikide enda juhitav
  - Sõltuvuse vähendamine teistest
- **Võimalikud ohud**
  - Euroopa Liit
    - Dubleerimine
    - Delegitimiseerimine
  - Liialt suured ootused
  - Ressursipuudus
  - Platvorm poliitiliste huvide realiseerimiseks
  - Ohtude minimaliseerimine
- **Väljaspoolded huvid**
  - Partnerriigid
    - USA huvid
    - Euroopa Komisjon ja Saksamaa
  - Idapartnerlus ja Lääne-Balkan
    - Toetus
    - Eeskujud
  - Teised lääneriigid
- **Algatuse tegevuse takistused**
  - Tegevusaeg
  - Nähtavus kodanikkonnas
  - Osalisriikide suhtumine
  - Pandeemia

Intervjuude nimekiri

1. Intervjuu Martin Rogeriga (07.02.2022 kell 15:05) Eesti Vabariigi Suursaatkonnas Varssavis, salvestuse pikkus 30 minutit 33 sekundit.
2. Intervjuu Kaisa Hanna Pareli ja Kadri Leppaga (22.03.2022 kell 16:15) Eesti Vabariigi Välisministeeriumi peahoones Tallinnas, salvestuse pikkus 29 minutit 54 sekundit.
3. Intervjuu Marko Koplismaaga (07.04.2022 kell 14:05) Zoomis, salvestuse pikkus 21 minutit 55 sekundit.
4. Intervjuu Tiit Riisaloga (15.04.2022 kell 13:05) Zoomis, salvestuse pikkus 35 minutit 12 sekundit.

Intervjuuküsimused Kadri Lepa, Kaisa Hanna Pareli ja Tiit Riisaloga

Soojendusküsimus

- Mis on 3SI ja kuidas Te sellega seotud olete?

I teema Kolme mere algatus

- Milliseid huve jagavad koostööraamistiku riigid, ning kuidas aitab koostööraamistik nende huvide reaalseerimisele kaasa?
- Kas ja mil määral on 3SI üldisemalt mõjunud regiooni ühtsusele? (Riikidevahelise suhtluse tihedus ja kvaliteet - st kas on arendanud riikidevahelisi suhteid?)
- Algatuse loomisest on juba üle viie aasta, mis on suurimad edusammud - see tähendab, mida on päriselt saavutatud?
- (Kas 3SI on pelgalt majanduslik koostööraamistik, või on liikmetel midagi võita ka teistes dimensioonides?)

II teema Eesti ja Kolme mere algatus

- Kas ja kuidas on Eesti suhtumine Kolme mere algatusse muutunud võrreldes selle loomisajaga? Mis on seda mõjutanud?
- Millised on Eesti kasud ja huvid 3SI-sse kuulumiseks ja sinna aktiivselt panustamiseks? Mida on sellest juba saavutatud?
- Mis on Eesti jaoks võimalikud ohud/negatiivsed mõjud seoses 3SI-ga? Mida teha, et neid ohte minimaliseerida?
- Milline oli Tallinn 2020 tippkohtumise tagasiside, millised õppekohad?

III teema Kolme mere algatuse mõjud väljapoole

- Kuidas vaatavad väljaspool algatust ennast olevad Euroopa riigid Kolme mere projekti? (Kas on tunda ka pahameelt/negatiivset meelestatust?)
- Mil määral on 3SI võimalus Idapartnerluse riikidele, kellel veel ei ole EL-is kandidaatriigi staatust, tihedamaks koostööks ja integratsiooniks Euroopa Liidu liikmesriikidega?
- Initsiatiivi loomisest saadik on projektiga olnud seotud ka USA. Milline on initsiatiivi mõju transatlantilistele suhetele, kuidas mõjutab see USA huvi/tegevust regioonis?
- Mil määral võib Kolme mere algatust vaadata kui alternatiivi 16+1 formaadile, et hoida Hiina mõju regioonis „kontrolli all“?

Lõpetamine

- Mida sooviksid lisada?

Intervjuuküsimused Martin Rogeriga

Soojendusküsimus

- Mis on 3SI ja kuidas Sina sellega seotud oled?

I teema Kolme mere algatus

- Milliseid huve jagavad koostööraamistiku riigid, ning kuidas aitab koostööraamistik nende huvide reaalseerimisele kaasa?
- Kas ja mil määral on 3SI üldisemalt mõjunud regiooni ühtsusele? (Riikidevahelise suhtluse tihedus ja kvaliteet - st kas on arendanud riikidevahelisi suhteid?)
- Algatuse loomisest on juba üle viie aasta, mis on suurimad edusammud – see tähendab, mida on päriselt saavutatud?
- (Kas 3SI on pelgalt majanduslik koostööraamistik, või on liikmetel midagi võita ka teistes dimensioonides?)
- Kuidas suhtub Poola 3SI-sse? Kas ja kuidas on 3SI Eesti-Poola liitlussuhetele mõjunud?

II teema Eesti ja Kolme mere algatus

- Kas ja kuidas on Eesti suhtumine Kolme mere algatusse muutunud võrreldes selle loomisajaga? Mis on seda mõjutanud?
- Millised on Eesti kasud ja huvid 3SI-sse kuulumiseks ja sinna aktiivselt panustamiseks? Mida on sellest juba saavutatud?
- Mis on Eesti jaoks võimalikud ohud/negatiivsed mõjud seoses 3SI-ga? Mida teha, et neid ohte minimaliseerida?
- Kuidas hinnati Varssavis Tallinn 2020 tippkohtumist, st milline oli tagasiside?

III teema Kolme mere algatuse mõjud väljapoole

- Kuidas vaatavad väljaspool algatust ennast olevad Euroopa riigid Kolme mere projekti? (Kas on tunda ka pahameelt/negatiivset meelestatust?)
- Mil määral on 3SI võimalus Idapartnerluse riikidele, kellel veel ei ole EL-is kandidaatriigi staatust, tihedamaks koostööks-integratsiooniks liidu liikmesriikidega?
- Initsiatiivi loomisest saadik on projektiga olnud seotud ka USA. Milline on initsiatiivi mõju transatlantilistele suhetele, kuidas mõjutab see USA huvi/tegevust regioonis?

- Mil määral võib Kolme mere Algatust vaadata kui alternatiivi 17+1 formaadile, et hoida Hiina mõju regioonis „kontrolli all“?

Lõpetamine

- Mida sooviksid lisada?

Intervjuuküsimused Marko Koplismaaga

Soojendusküsimus

- Mis on 3SI ja kuidas Te sellega seotud olete?

I teema Eesti ja Kolme mere algatus

- Kas ja kuidas on Eesti suhtumine Kolme mere algatusse muutunud võrreldes selle loomisajaga? Mis on seda mõjutanud?
- Millised on Eesti kasud ja huvid 3SI-sse kuulumiseks ja sinna aktiivselt panustamiseks? Mida on sellest juba saavutatud?
- Mis on Eesti jaoks võimalikud ohud/negatiivsed mõjud seoses 3SI-ga? Mida teha, et neid ohte minimaliseerida?

II teema USA ja Kolme mere algatus

- Initsiatiivi loomise ideed omistatakse regioonist küllaltki kaugel paiknevale USA-le, mis on ühtlasi algatuse partnerriigiks. Millised on USA huvid ja kasud seoses selle projektiga?
- Milline on initsiatiivi mõju transatlantilistele suhetele ning kuidas mõjutab see USA tegevust regioonis?
- Mis on USA senist panustamist, mida regioonis väga oodatakse, tagasi hoidnud ja kuidas seda muuta saaks?
- Mil määral võib Kolme mere algatust vaadata kui alternatiivi 16+1 formaadile ja seotusele Venemaaga, et hoida nende riikide mõju regioonis „kontrolli all“?
- Kuidas võivad praegused pöördelised suhtumised USA varasemat suhtumist ja käitumist seoses algatusega muuta?

Lõpetamine

- Mida sooviksite lisada?

Kasutatud kirjandus

1. Andrespok, Evelin, Kasekamp, Andres. (2012). Development Cooperation of the Baltic States: A Comparison of the Trajectories of Three New Donor Countries. *Perspectives on European Politics and Society*, 13(1), 117–130.
2. Arengu, Laura, Arengu, Märt-Martin. (2013). Eesti kui väikeriigi välispoliitiline kapital Kõva jõud, koostöö ning pehme jõud läbi traditsioonilise ja avaliku diplomaatia. *Acta Politica Estica*, 4, 82-94.
3. Crandall, Matthew, Sulg, Mari-Liis. (2021). Small states and new status opportunities: Estonia's foreign policy towards Africa. *European Politics and Society*, 1-15.
4. Crandall, Matthew, Varov, Ingrid. (2016). Developing status as a small state: Estonia's foreign aid strategy. *East European Politics*, 32(4), 405-425.
5. De Carvalho, Benjamin, Neumann, Iver. (2015). Small state status seeking: Norway's quest for international standing. (1-21). New York: Routledge.
6. Goh, Evelyn. (2018). ASEAN-led multilateralism and regional order: The great power bargain deficit. G. Rozman, J. Liow (toim), *International Relations and Asia's Southern Tier* (45-61). Singapur: Springer.
7. Górká, Marek. (2018). The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe. *Politics in Central Europe*, 14(3), 55-73.
8. Grgić, Gorana. (2021). The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative. *Geopolitics*, 1-23.
9. Kolme Mere Algatus (3SI). (2021). Välisministeeriumi kodulehekülj. Kasutatud 15.05.2022, <https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/kolme-mere-algatus-3si#Investeerimisfond>
10. Kuusik, Piret. (2020). Milleks Eestile Kolme Mere Algatus?. *Diplomaatia*, 17(5), 10-11.
11. Made, Vahur. (2011). Shining in Brussels? The Eastern Partnership in Estonia's Foreign Policy. *New Perspectives*, 19(2), 67–80.

12. Panke, Diana. (2010). Small states in the European Union: structural disadvantages in EU policy-making and counter-strategies. *Journal of European Public Policy*, 17(6), 799-817.
13. Pedersen, Rasmus Brun. (2018). Bandwagon for Status: Changing Patterns in the Nordic States Status-seeking Strategies?. *International Peacekeeping*, 25(2), 217-241.
14. Schiff, Maurice. (2010). Small State Regional Cooperation, South-South and South-North Migration, and International Trade. *Policy Research Working Paper no 5297*. Maailmapank. Kasutatud 15.05.2022, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/3783/WPS5297.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
15. Sulg, Mari-Liis, Crandall, Matthew. (2019). Välispoliitika muutuvast maailmas: väljakutsed ja võimalused Eesti kui väikeriigi vaatenurgast. *Acta Politica Estica*, 4, 48-68.
16. Söderbaum, Fredrik, Hettne, Björn. (2006). Regional Cooperation: A Tool for Addressing Regional and Global Challenges. *Meeting Global Challenges: International Cooperation in the National Interest. Cross-Cutting Issues* (179-244). Stockholm: International Task Force on Global Public Goods.
17. Zbińkowski, Grzegorz. (2019). The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 22(2), 105-119.
18. Zięba, Ryszard. (2020). "Make Poland Great Again": The Meanders of the Three Seas Initiative. *Poland's Foreign and Security Policy* (201-215). Cham: Springer International Publishing.
19. Thorhallsson, Baldur, Steinsson, Sverrir. (2017). Small State Foreign Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 1-26.
20. Thorhallsson, Baldur, Wivel, Anders. (2006). Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?. *Cambridge Review of International Affairs*, 19(4), 651-668.

21. Thomann, Pierre-Emmanuel. (2019). The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries. *Yearbook of the Institute of East-Central Europe*, 17(3), 31-63.
22. Toomla, Rein, Kasekamp, Andres. (2018). XVII peatükk. Väikeriik maailmapoliitikas. L. Jago (toim), *Sissejuhatus rahvusvahelistesse suhetesse* (406-429). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
23. Välispoliitika programm 2021-2024. (2020). Välisministeeriumi kodulehekül. Kasutatud 15.05.2022, https://vm.ee/sites/default/files/valispoliitika_programm_2021_2024.pdf
24. Wivel, Anders, Steinmetz, Robert. (2010). Introduction. *Small States in Europe: Challenges and Opportunities* (3-14). Farnham: Ashgate.

Mina, Carlos Kleimann (isikukood: 50001242752) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Väikeriigi huvid regionaalses koostööraamistikus: Eesti ja Kolme mere algatuse (3SI) näitel“ (“Small state’s interests in a regional cooperation format: Estonia and The Three Seas Initiative (3SI)“), mille juhendaja on Heiko Pääbo,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartu, 16.05.2022

Carlos Kleimann